FELSEFE

10. SINIF

YAZILIYA HAZIRLIK

1. DÖNEM - 1. ORTAK YAZILI · SENARYO 1 · 2. SÜRÜM

TYMM 2026-2027

Hazırlayan: **Murat Altun**

Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır.

1. Metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Okulda yeni kurulan felsefe kulübünün ilk toplantısında öğrenciler kulübe bir ad aramaktadır.

Efe: Kulübün adı "Bilgeler Kulübü" olsun; nasılsa felsefe bilgelerin işi.

Öğretmen: "Felsefe" kelimesi, Yunanca "philia" (sevmek, aramak, peşinden gitmek) ve "sophia" (bilgelik) kelimelerinin birleşmesinden oluşan "philosophia" teriminden türemiştir. Bu terimi ilk kullanan kişi olarak bilinen Pythagoras, bilgeliğin tanrılara özgü olduğunu, insanın ise bu bilgeliği sevip ona ulaşmak için çaba gösterebileceğini savunmuştur. Bu yüzden filozoflar kendilerini bilgeliğin sahibi değil, onun peşindeki yolcular olarak görür; ulaştıkları bilgiyi bile yeniden sorgular.

Sude, kulüp afişinin altına herkesin kabul edeceği tek bir felsefe tanımı yazmayı önerince öğretmen önce filozofların tanımlarına bakmalarını istedi. Sude, ders kitabından seçtiği tanımları kulüp panosuna şöyle yerleştirdi:

Filozof	Felsefe tanımı
Aristoteles	Felsefe, varlığın ilkeleri ve nedenleri üzerine sistematik bir araştırmadır.
Rene Descartes	Felsefe; tüm bilgilerin temelini oluşturan, kesin ve açık bilgiler üzerine inşa edilen bir düşünce sistemidir.
Hilmi Ziya Ülken	Felsefe, varlık hakkındaki düşünce ve bu düşünce üzerinde düşüncedir. Başka bir deyişle felsefe varlık ilmidir.
Nurettin Topçu	Felsefe, evreni bütün hâlinde kavrama çabasıdır; işte bu nedenle ahlakın da kaynağıdır.

(Diyalog, ders kitabındaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır. Tanımlar: Felsefe 10. Sınıf Ders Kitabı, MEB Yayınları, s. 18.)

a) Öğretmenin açıklamalarından hareketle "philosophia" teriminin anlamını yazınız. Bu anlamdan yola çıkarak "Bilgeler Kulübü" adının, felsefenin bilgeliğe "sahip olma" değil bir "arayış" olarak görülmesiyle neden uyuşmadığını açıklayınız. (10 puan)

b) Panodaki tanımlardan hareketle felsefenin herkesçe kabul edilecek ortak bir tanımının yapılabilmesine neden şüpheyle yaklaşılması gerektiğini gerekçeleriyle yazınız. (10 puan)

2. Okulda düzenlenen "Yapay Zekâ ve Robotik" fuarını gezen öğrenciler, stantları dolaşırken akıllarına gelen soruları sınıf panosuna yazdı:

I. Fuardaki robot kol en fazla kaç kilogram yük kaldırabilir?

II. Bir makine bilinç sahibi olabilir mi?

III. Fuarın yarınki programı saat kaçta başlıyor?

IV. İnsanı insan yapan nedir?

V. Bir yapay zekâ modelini eğitmek için ne kadar elektrik enerjisi harcanır?

Fuar çıkışında öğrencilerden biri "Mühendisler yapay zekâyı deney ve ölçümlerle geliştiriyor, bazı ressamlar da onunla yeni resimler üretiyor. Peki felsefe bu konuda ne yapar?" diye sordu.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

a) Panodaki sorulardan felsefi nitelikte olan ikisini belirleyiniz. Her birinin felsefi soru olma gerekçesini felsefi soruların özelliklerine dayanarak yazınız. (8 puan)

b) Felsefenin bilim, sanat ve din alanlarıyla birer benzer ve birer farklı yönünü yazınız. (12 puan)

3. Okul radyosunda yayımlanacak "Kelimeler Olmadan Düşünebilir miyiz?" başlıklı programa katılan üç öğrenci şunları söylemiştir:

Asya: Bence dil ile düşünme aynı şeydir. Karar verirken içimden "Bunu yaparsam ne olur?" diye kendimle konuşuyorum. "Adalet" gibi bir kavramı ise hiçbir resimle düşünemiyorum; onu ancak kelimelerle tanımlayıp tartışabiliyorum. Kelimeleri zihnimden çıkarınca geriye düşünce kalmıyor. Demek ki dil olmadan düşünme gerçekleşemez.

Emir: Katılmıyorum. On aylık yeğenim henüz tek kelime söyleyemiyor ama oyuncağını battaniyenin altına sakladığımda battaniyeyi kaldırıp oyuncağı buluyor. Ben de sevdiğim bir şarkının ezgisini hiç kelime kullanmadan zihnimde çalabiliyorum. Demek ki düşünme dilden önce de vardır; dil, düşünmenin koşulu değil, düşünceleri başkalarına aktarmaya yarayan bir araçtır.

Lale: İkiniz de bir yönden haklısınız ama biri ötekine indirgenemez. Basketbol maçını kaybettiğimizde kendi kendime "Rezalet!" deyince moralim bozuldu; antrenörümüz "Bu maç bize neyi öğretti?" diye sorunca aynı maçı bambaşka biçimde düşünmeye başladım. Yani kelimeler düşüncemizi yönlendiriyor. Öte yandan insanlar çevre sorunları üzerine düşündükçe "sıfır atık", "karbon ayak izi" gibi yeni kavramlar dilimize girdi; düşünceler de dili değiştiriyor. İkisi birbirini etkiliyor.

Bilgi: Bebekler genellikle 8-12 aylıkken gözlerinin önünde saklanan bir oyuncağı aramaya başlar; ilk kelimelerini ise çoğunlukla bir yaş dolaylarında söyler.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

a) Öğrencilerin düşünme ve dil ilişkisine yönelik görüşlerini ve bu görüşleri dayandırdıkları nedensel ilişkileri tabloya yazınız. (12 puan)

Öğrenci	Düşünme ve dil ilişkisine yönelik görüşü (3×2 puan)	Görüşünü dayandırdığı nedensel ilişki (3×2 puan)
Asya		
Emir		
Lale		

b) Öğrencilerin konuşmalarında tespit ettiğiniz ilişkilerden hareketle düşünme ve dil ilişkisini açıklayan, kendi içinde tutarlı bir paragraf yazınız. Paragrafınızda düşünme ve dil kavramlarını kısaca nitelendiriniz ve en az iki nedensel ilişkiye yer veriniz. (8 puan)

4. Yaz tatilini Marmara kıyısındaki bir kasabada geçiren Ozan, felsefe dersinde tatilde yaşadığı üç olayı anlatmıştır:

1. Durum: Kasabadaki gençlik kampında aynı çadırı paylaştığı İspanyol bir gençle ortak bir dilleri yoktu. Ozan, çadırın nasıl kurulacağını kafasında adım adım tasarlamıştı. Bunu arkadaşına el kol hareketleriyle ve kuma çizdiği bir şekille anlattı; ikisi birlikte çadırı kurdu.

2. Durum: Balıkçı komşuları Nuri Usta, Ozan'a "poyraz", "lodos" gibi rüzgâr adlarını ve her rüzgârın denizi nasıl etkilediğini öğretti. Ozan bu adları öğrendikten sonra rüzgârın hangi yönden estiğine dikkat etmeye başladı. Bir sabah "Lodos çıktı, öğleden sonra deniz kabarabilir." diye tahminde bulundu.

3. Durum: Ozan, kasaba kütüphanesinde çocuklara gönüllü olarak satranç öğretti. Satrançla ilgili bütün terimleri bildiği hâlde bir hamlenin neden iyi olduğunu anlatmaya başlayınca bunu kendisinin de tam olarak bilmediğini fark etti. Anlatmaya çalıştıkça düşüncesi netleşti; düşüncesi netleşince de çocukların anlayabileceği daha açık ve basit ifadeler buldu.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

a) Ozan'ın anlattığı her durumda düşünme ile dil arasında nasıl bir nedensel ilişki bulunduğunu tabloya yazınız. (6 puan)

Durum	Etkileşimin yönü: Hangisi hangisini etkiliyor? (3×1 puan)	Nedensel ilişkinin açıklaması (3×1 puan)
1. Durum		
2. Durum		
3. Durum		

b) Üç durumdan hareketle "Bir konuyla ilgili kelimeleri bilmek, o konuda iyi düşünmek için yeterlidir." görüşünü değerlendiren, kendi içinde tutarlı bir paragraf yazınız. (4 puan)

5. Bir lisenin 10. sınıf öğrencileri, bahar döneminde yapılacak sınıf gezisinin yerini ve zamanını belirlemek için rehber öğretmenleriyle toplanmıştır.

Umut: Son iki yılda okulumuzun düzenlediği beş günübirlik gezinin beşinde de dönüş yolunda otobüsümüz trafiğe takıldı. Demek ki okulumuzun düzenleyeceği bütün gezilerde dönüşte trafiğe takılırız. Bu yüzden dönüş saatini erkene almalıyız.

Ilgaz: Geçen ay 10-C sınıfı Safranbolu'ya gitmiş ve öğrenciler geziden çok memnun kalmış. Bizim sınıfımız da onlarınki gibi 30 kişilik; onlar gibi biz de en çok tarihî yapıları görmek istiyoruz ve onlar gibi biz de gezi için yalnızca bir gün ayırabiliyoruz. O hâlde biz de Safranbolu'ya gidersek memnun kalırız.

Kuzey: Bölgedeki lunaparkın tanıtım videosu sosyal medyada iki milyondan fazla kez izlendi. Bu kadar çok kişinin ilgisini çeken bir yer güvensiz olamaz; demek ki lunapark, gidebileceğimiz en güvenli gezi yeridir.

Doruk: Fotoğraf çekmeyi seven herkes doğa yürüyüşünü de sever. Kuzey fotoğraf çekmeyi çok sever. O hâlde Kuzey doğa yürüyüşünü de sever.

Kuzey: Fotoğraf çekmeye bayılırım ama doğa yürüyüşünden hiç hoşlanmam!

Rehber öğretmen: Önerilerinizi gerekçeleriyle tartıştıktan sonra karar vereceğiz.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

a) Aşağıdaki tabloda verilen kavramlara metinden birer örnek ifade bulunuz. Bu ifadelerin örnek olma gerekçelerini tabloda uygun yerlere yazınız. (12 puan)

Kavram	Örnek ifade (3×2 puan)	Gerekçe (3×2 puan)
Tümevarım		
Analoji		
Safsata (türünü de belirtiniz)		

b) Doruk'un akıl yürütmesini öncül ve sonuç önermelerine ayırarak mantığın biçimsel diline dönüştürünüz (P1, P2, C). Ardından bu akıl yürütmeyi geçerlilik ve öncüllerinin doğruluğu bakımından değerlendiriniz. (8 puan)

P1:

P2:

C:

Geçerlilik değerlendirmesi:

Doğruluk değerlendirmesi:

6. Bir spor markası, yeni koşu ayakkabısıyla ilgili bir araştırma sonucu paylaşmıştır: Ayakkabıyı iki ay kullanan 400 amatör koşucunun %25'inin 10 kilometrelik koşu süresi kısalmış, %65'inin değişmemiş, %10'unun uzamıştır. Paylaşımın altına şu yorumlar yazılmıştır:

Kullanıcı	Yorum
@parkur_dostu	Televizyondaki ünlü tarih profesörü de bu ayakkabıyla koştuğunu ve çok hızlandığını söyledi. O kadar bilgili biri yanılmaz.
@adim_adim	Ben arkadaşlarıma yalnızca "Koşucuların %25'inin süresi kısaldı." cümlesini gönderdim; gerisine bakmaya gerek yok. Bu ayakkabı koşucuları hızlandırıyor!
@maraton_yolu	Ayakkabıyı eleştiren spor yazarı Selim Bey'i ciddiye almayın; kendisi her işine geç kalan, dağınık biri zaten.
@kosu_bandi	Bu ayakkabı satışa çıktıktan sonraki ay şehrimizdeki halk koşusuna katılanların sayısı iki katına çıktı. İnsanları koşmaya bu ayakkabı yöneltti!

(Bu metin soru için hazırlanmıştır; kullanıcı adları, kişiler, marka ve veriler kurgusaldır.)

a) Yorumlarda yer alan safsataların türlerini gerekçeleriyle yazınız. (8 puan)

b) Bu tür safsataların toplumsal yaşamda yol açabileceği bir olumsuz etkiyi yazınız. (2 puan)

ÖĞRENME ÇIKTILARI VE BECERİLER

SORU NO	ÖĞRENME ÇIKTISI	BECERİLER
1	FEL.10.1.1. Felsefenin anlamını, gelişim sürecini ve işlevini sorgulayabilme. a) Felsefenin anlamını merak eder ve felsefenin ortak tanımının imkânına yönelik şüphe duyar.	Alan becerisi: SBAB13. Felsefi Sorgulama. Beceriler arası ilişkiler: KB2.7. Karşılaştırma, KB2.10. Çıkarım Yapma, KB3.3. Eleştirel Düşünme
2	FEL.10.1.1. Felsefenin anlamını, gelişim sürecini ve işlevini sorgulayabilme. c) Felsefi soruların temel özelliklerini ifade ederek felsefi soru sorar. ç) Felsefenin bilim, din ve sanat alanlarıyla ilişkisine eleştirel yaklaşır.	Alan becerisi: SBAB13. Felsefi Sorgulama. Beceriler arası ilişkiler: KB2.5. Sınıflandırma, KB2.7. Karşılaştırma, KB3.3. Eleştirel Düşünme
3	FEL.10.2.1. Düşünme ve dil ilişkisini yapılandırabilme. a) Düşünme ve dil ilişkisini inceleyerek nedensel ilişkiler ortaya koyar. b) Tespit ettiği ilişkilerden hareketle uyumlu bir bütün oluşturur.	Alan becerisi: SBAB14. Felsefi Muhakeme. Kavramsal beceri: KB2.13. Yapılandırma. Beceriler arası ilişkiler: KB2.5. Sınıflandırma
4	FEL.10.2.1. Düşünme ve dil ilişkisini yapılandırabilme. a) Düşünme ve dil ilişkisini inceleyerek nedensel ilişkiler ortaya koyar. b) Tespit ettiği ilişkilerden hareketle uyumlu bir bütün oluşturur.	Alan becerisi: SBAB14. Felsefi Muhakeme. Kavramsal beceri: KB2.13. Yapılandırma. Beceriler arası ilişkiler: KB2.5. Sınıflandırma, KB2.10. Çıkarım Yapma
5	FEL.10.2.2. Mantığın temel kavramlarını ve argümantasyon sürecini yorumlayabilme. a) Mantık ve argümantasyonla ilgili kavramları inceler. b) İfadeleri bağlamından koparmadan mantıksal yapılarına göre öncül ve sonuç bileşenlerine ayırarak dönüştürür.	Alan becerisi: SBAB14. Felsefi Muhakeme. Kavramsal beceri: KB2.13. Yapılandırma. Beceriler arası ilişkiler: KB2.5. Sınıflandırma, KB3.1. Karar Verme
6	FEL.10.2.2. Mantığın temel kavramlarını ve argümantasyon sürecini yorumlayabilme. a) Mantık ve argümantasyonla ilgili kavramları inceler.	Alan becerisi: SBAB14. Felsefi Muhakeme. Kavramsal beceri: KB2.13. Yapılandırma. Beceriler arası ilişkiler: KB2.5. Sınıflandırma, KB3.1. Karar Verme

PUANLAMA TABLOSU						
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**TOPLAM**
20	*20*	*20*	*10*	*20*	*10*	***100***

Bu sınav, 2026-2027 eğitim öğretim yılı 1. dönem konu-soru dağılım tablosundaki 1. ortak yazılı **Senaryo 1** dağılımına göre, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 10. sınıf öğretim programı esas alınarak hazırlanmıştır. Bu kâğıt, aynı senaryonun 2. sürümüdür: öğrenme çıktıları, soru sayısı ve puanlar 1. sürümle aynı, sorular farklıdır. Hazırlayan: Murat Altun. Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının resmî yayını değildir; görseller Blender ile oluşturulmuştur.

ÇÖZÜMLER

1. Doğru cevap:

a) **(10 puan)**

- "Philia" kelimesinin sevmek, aramak, peşinden gitmek anlamına geldiğini yazma **(2 puan)**
- "Sophia" kelimesinin bilgelik anlamına geldiğini yazma **(2 puan)**
- "Philosophia" teriminin "bilgelik sevgisi" ya da "bilginin peşinden koşmak" anlamına geldiğini yazma **(2 puan)**
- Felsefenin bilgeliğe sahip olma ya da her şeyi bilme iddiasında olmadığını, bilgeliği sevme ve ona yönelme çabası olduğunu; "Bilgeler" adının ise bilgeliği elde etmiş olmayı çağrıştırdığı için bu anlamla uyuşmadığını belirtme **(2 puan)**
- Ulaşılan bilginin bile yeniden sorgulanması nedeniyle felsefenin bitmeyen, dinamik bir arayış süreci olduğunu; bu nedenle filozofun bilgeliğe "varmış" biri sayılamayacağını belirtme **(2 puan)**

Kısmi cevap: Yazılmayan ya da yanlış yazılan her ölçüt için ölçütün puanı kadar eksik puan verilir (2, 4, 6, 8 puan).

b) **(10 puan)**

- Tanımların felsefeyi farklı yönlerden ele aldığını en az iki tanımdan örnekle gösterme: Aristoteles varlığın ilkelerini ve nedenlerini araştırmayı, Descartes bütün bilgilere temel olacak kesin ve açık bilgiye dayanan bir düşünce sistemini, Ülken varlık hakkında düşünmeyi ve bu düşünce üzerine yeniden düşünmeyi, Topçu evreni bütün hâlinde kavramayı ve ahlakın kaynağı olmayı öne çıkarır. (4 puan; tek tanıma dayalı açıklamaya 2 puan)
- Tanımların farklı olmasının nedenlerinden en az birini açıklama: Filozofların farklı bakış açılarına sahip olması, farklı dönemlerde ve koşullarda yaşamaları (İlk Çağ'dan 20. yüzyıla), farklı problem alanlarına yönelmeleri, felsefenin konu alanının çok geniş olması. **(3 puan)**
- Tek ve kesin bir tanımın felsefenin sorgulayıcı, eleştirel ve tartışmaya açık doğasını daraltacağını; felsefenin anlamı konusunda peşin hükümden kaçınıp şüpheyi bir araç olarak kullanmak gerektiğini belirtme **(3 puan)**

Kısmi cevap: Değinilmeyen her ölçüt için ölçütün puanı kadar eksik puan verilir.

Örnek doğru cevap:

a) "Philosophia", Yunanca "philia" (sevmek, aramak, peşinden gitmek) ve "sophia" (bilgelik) kelimelerinden oluşur ve "bilgelik sevgisi" anlamına gelir. Bu anlam, felsefenin bilgeliğe sahip olmak değil onu sevmek ve ona yönelmek olduğunu gösterir. "Bilgeler Kulübü" adı ise üyelerin bilgeliği elde etmiş kişiler olduğunu çağrıştırır. Oysa filozof, bilgeliğin peşinden giden ve ulaştığı bilgiyi bile yeniden sorgulayan kişidir. Felsefe bir varış noktası değil, sürekli devam eden bir arayış olduğu için bu ad felsefenin anlamıyla uyuşmaz.

b) Panodaki tanımlar felsefeyi farklı yönlerden ele almaktadır: Aristoteles felsefeyi varlığın ilkeleri ve nedenleri üzerine sistematik bir araştırma olarak, Descartes bütün bilgilerin temelini oluşturan kesin ve açık bir düşünce sistemi olarak, Ülken varlık hakkındaki düşünce ve bu düşünce üzerine düşünce olarak, Topçu ise evreni bütün hâlinde kavrama çabası olarak tanımlar. Bu farklılık, filozofların İlk Çağ'dan 20. yüzyıla kadar farklı dönemlerde yaşaması, farklı problemlere yönelmesi ve farklı bakış açılarına sahip olmasından kaynaklanır. Felsefenin konu alanı da varlıktan bilgiye, evrenden ahlaka

kadar çok geniştir. Herkesin kabul edeceği tek bir tanım bu çeşitliliği yansıtamaz ve felsefenin sorgulayıcı, tartışmaya açık doğasını tek bir bakış açısına indirger. Bu yüzden felsefenin anlamını ifade ederken peşin hükümden kaçınmak ve ortak bir tanımın imkânına şüpheyle yaklaşmak gerekir.

Yanlış cevap: Terimin anlamının yazılmaması ya da yanlış yazılması (örneğin "philosophia"yı "bilgeliğe sahip olmak" olarak açıklamak), "Bilgeler Kulübü" adının felsefenin anlamına uygun olduğunun söylenmesi, tanımlarla ilişkisiz açıklamalar ve "Bütün tanımlar aynı şeyi söylediği için ortak tanım kolayca yapılır." gibi gerekçesiz yargılar ilgili ölçütlerden puan alamaz; boş bırakılan cevaplar 0 puan alır.

2. Doğru cevap:

a) **(8 puan)**

- II ve IV numaralı soruların felsefi soru olarak belirlenmesi (2×2 = 4 puan)
- Her biri için felsefi soruların özelliklerine dayanan bir gerekçe yazılması (2×2 = 4 puan): Bu sorular kavramın özüne yönelir (bilinç nedir, insan nedir); gözlem, deney ve ölçümle tek ve kesin bir cevaba bağlanamaz; farklı filozoflarca farklı ve kendi içinde tutarlı biçimlerde cevaplanabilir; zamandan ve mekândan bağımsız olarak bütün insanları ilgilendirir ve insanın dünya görüşünü etkileyebilir.

Kısmi cevap: Yanlış belirlenen her soru için 2 puan, yazılmayan ya da felsefi soruların özelliklerine dayanmayan her gerekçe için 2 puan eksik verilir. Soru belirlenmeden yazılan gerekçeye tek başına puan verilmez.

b) **(12 puan)** Her alan için benzer yön 2 puan, farklı yön 2 puandır (3×4 = 12 puan).

- Bilim: Benzer yönü, felsefe gibi akla dayanması, sistemli olması ve evreni, insanı anlamaya çalışmasıdır. Farklı yönü, bilimin gözlem, deney ve ölçümle olguları inceleyip sınanabilir sonuçlara ulaşması ve varlığı parçalara ayırarak ele alması; felsefenin ise varlığı bütüncül ele alıp akıl yürütmeyle gerekçeler üretmesi ve deneyle sınanabilir kesin sonuçlar sunmamasıdır.
- Sanat: Benzer yönü, ikisinin de insan ürünü olması, özgün olması ve öznel, yaratıcı yönler taşımasıdır. Farklı yönü, sanatın duygu ve hayal gücüne dayanıp güzeli amaçlaması ve ürününün somut bir eser olması; felsefenin ise akla dayanıp bilgiyi amaçlaması ve ürününün soyut düşünce olmasıdır.
- Din: Benzer yönü, ikisinin de insanı, evreni ve hayatın anlamını konu edinmesidir. Farklı yönü, dinin inanca ve vahye dayanması, bilgilerinin kesin kabul edilip inanılması; felsefenin ise akla dayanması ve konularına eleştirel, sorgulayıcı biçimde yaklaşmasıdır.

Kısmi cevap: Yazılmayan ya da yanlış yazılan her benzer veya farklı yön için 2 puan eksik verilir.

Örnek doğru cevap:

a) II numaralı soru felsefidir; çünkü bilincin ne olduğunu sorgulayarak kavramın özüne yönelir, deney ve ölçümle kesin olarak cevaplanamaz ve farklı filozoflar bu soruya farklı ama tutarlı cevaplar verebilir. IV numaralı soru da felsefidir; çünkü insanın özünü sorgular, tek ve kesin bir cevabı yoktur ve hangi çağda yaşarsa yaşasın bütün insanları ilgilendirir. I ve V numaralı sorular ölçümle kesin cevabı verilebilen bilimsel ya da teknik sorular, III numaralı soru ise günlük hayata ilişkin pratik bir sorudur.

b) Bilim: Felsefe ve bilim akla dayanır, sistemlidir ve evreni anlamaya çalışır. Ancak bilim robot kolun kaldırabileceği yükü deney ve ölçümle belirleyip sınanabilir sonuçlara ulaşırken felsefe, bir makinenin bilinç sahibi olup olamayacağı gibi deneyle cevaplanamayan soruları akıl yürütmeyle tartışır. Sanat: Felsefe ve sanat insan ürünüdür; ikisi de özgündür ve öznel, yaratıcı bir yön taşır. Ancak ressam duygu ve hayal gücüne dayanarak güzeli amaçlayan somut bir eser ortaya koyarken felsefe akla dayanır, bilgiyi amaçlar ve soyut düşünceler üretir. Din: Felsefe ve din insanı, evreni ve hayatın anlamını konu edinir. Ancak din inanca ve vahye dayanır, bilgileri kesin kabul edilip inanılır; felsefe ise akla dayanır ve konularına eleştirel, sorgulayıcı biçimde yaklaşır.

Yanlış cevap: I, III veya V numaralı soruların felsefi soru olarak seçilmesi, gerekçe olarak felsefi soruların özelliklerine değil sorunun ilginçliğine ya da zorluğuna dayanılması (örneğin "Bu soru çok merak edildiği için felsefidir."), benzer ve farklı yönlerin karıştırılması (örneğin "Felsefe ve bilim deneye dayanır.") ilgili ölçütlerden puan alamaz; boş bırakılan cevaplar 0 puan alır.

3. Doğru cevap:

a) **(12 puan)** Her öğrencinin görüşünün doğru belirlenmesi 2 puan, görüşün dayandığı nedensel ilişkinin doğru yazılması 2 puandır (3×2 + 3×2 = 12 puan).

- Asya: Dil ile düşünme özdeştir; düşünme dil olmadan gerçekleşemez (dil, düşünmenin temelidir). Nedensel ilişki: Düşünme, kişinin içinden kelimelerle kendisiyle konuşması (sessiz konuşma) biçiminde gerçekleşir; soyut kavramlar ancak kelimelerle tanımlanıp tartışılabilir. Kelimeler çıkarılınca düşünce de ortadan kalktığı için düşünme dile bağlıdır, zihinsel süreçler dil aracılığıyla şekillenir.
- Emir: Dil, düşünmeden bağımsız bir araçtır; düşünmenin koşulu değildir, yalnızca düşünceleri ifade etmeye ve başkalarına aktarmaya yarar. Nedensel ilişki: Henüz konuşamayan bebek saklanan oyuncağı bularak çıkarım yapabilmektedir; ezgi gibi imgelerle kelime kullanmadan düşünülebilmektedir. Düşünme dilden önce de var olduğu için dil düşünmenin koşulu değil, düşünceyi aktarmanın aracıdır.
- Lale: Dil ile düşünme birbirini karşılıklı olarak etkiler ama birbirine indirgenemez. Nedensel ilişki: Kullanılan kelimeler bir olayın nasıl düşünüleceğini yönlendirir ("Rezalet!" yerine "Bu maç bize neyi öğretti?" denince maç başka biçimde düşünülür; dil düşünmeyi etkiler); yeni düşünceler ve sorunlar yeni kavramların dile girmesine yol açar ("sıfır atık", "karbon ayak izi"; düşünme dili etkiler).

Kısmi cevap: Yanlış belirlenen her görüş için 2 puan, yazılmayan ya da görüşle uyuşmayan her nedensel ilişki için 2 puan eksik verilir. Lale için etkileşimin yalnızca bir yönü açıklanmışsa nedensel ilişki için 1 puan verilir. Görüş belirlenmeden yazılan nedensel ilişkiye tek başına puan verilmez.

b) **(8 puan)**

- Düşünmeyi zihinsel bir etkinlik, dili ise duygu ve düşüncelerin sembollerle ifade edilmesi olarak doğru nitelendirme **(2 puan)**
- Düşünme ve dil arasında en az iki nedensel ilişkiyi doğru kurma (2×2 = 4 puan)
- Paragrafın kendi içinde çelişkisiz olması ve bir sonuç cümlesiyle bütünlük kazanması **(2 puan)**

Not: Öğrencinin hangi görüşü benimsediğine göre değil, kurduğu nedensel ilişkilerin doğruluğuna ve paragrafın tutarlılığına göre puan verilir. Örneğin hem "Dil olmadan hiçbir düşünce olamaz." hem de "Dil düşünceden tamamen bağımsızdır." diyen bir paragraf tutarlılık ölçütünden puan alamaz.

Örnek doğru cevap:

a)

Öğrenci	Görüşü	Nedensel ilişki
Asya	Dil ile düşünme özdeştir; düşünme dil olmadan gerçekleşemez.	Karar verirken içinden kelimelerle konuşmakta, soyut kavramları ancak kelimelerle tanımlayabilmektedir; kelimeler çıkınca düşünce kalmadığı için düşünme dile bağlıdır.
Emir	Dil, düşünceleri aktarmaya yarayan, düşünmeden bağımsız bir araçtır.	Konuşamayan bebek saklanan oyuncağı bulabilmekte, kendisi de ezgiyi kelimesiz düşünebilmektedir; düşünme dilden önce de var olduğu için dil yalnızca aktarma aracıdır.
Lale	Dil ile düşünme birbirini karşılıklı etkiler, birbirine indirgenemez.	Seçilen kelimeler maçın nasıl düşünüleceğini değiştirmiştir (dil düşünmeyi etkiler); çevre sorunları üzerine düşünmek yeni kavramlar doğurmuştur (düşünme dili etkiler).

b) Düşünme; zihnin anlamlandırma, karşılaştırma ve çıkarım yapma etkinliğidir. Dil ise duygu ve düşüncelerin sembollerle ifade edilmesidir. Henüz konuşamayan bir bebeğin saklanan oyuncağı bulabilmesi, düşünmenin bazı biçimlerinin dilden önce de var olabildiğini gösterir; bu nedenle düşünme dile tamamen indirgenemez. Öte yandan bir olayı hangi kelimelerle adlandırdığımız, o olay hakkında

nasıl düşüneceğimizi yönlendirir; dolayısıyla dil düşünmeyi etkiler. İnsanlar yeni sorunlar üzerine düşündükçe bu düşünceleri anlatmak için yeni kavramlar ortaya çıkar; böylece düşünme de dili değiştirir ve zenginleştirir. Sonuç olarak dil ve düşünme, birbirine indirgenemeyen ama birbirini karşılıklı olarak etkileyen ve geliştiren iki insani etkinliktir.

Yanlış cevap: Öğrencilerin görüşlerinin birbirine karıştırılması (örneğin Emir'in görüşünün "dil olmadan düşünülemez" diye yazılması), metinle ilişkisiz gerekçeler ve nedensel ilişki içermeyen açıklamalar ilgili ölçütlerden puan alamaz. Kendi içinde çelişen bir paragraf yalnızca tutarlılık ölçütünden puan kaybeder; diğer ölçütler ayrıca değerlendirilir. Boş bırakılan cevaplar 0 puan alır.

4. Doğru cevap:

a) **(6 puan)** Her durumda etkileşimin yönünün doğru belirlenmesi 1 puan, nedensel ilişkinin durumdan hareketle açıklanması 1 puandır (3×1 + 3×1 = 6 puan).

- 1. durum: Düşünme dilden önce gelir, dil düşünceyi ifade etmenin aracıdır (düşünme → dil). Ozan çadırın nasıl kurulacağını ortak bir dil olmadan zihninde tasarlamıştır; dil olmadan da düşünme mümkündür. Düşüncesini aktarmak içinse jest ve çizim gibi başka sembollere başvurmuştur; düşünce, kendini ifade edecek bir araç aramış ve bulmuştur.
- 2. durum: Dil düşünmeyi etkiler (dil → düşünme). Rüzgâr adlarını öğrenen Ozan, rüzgârları birbirinden ayırt etmeye ve denizin nasıl değişeceğine ilişkin çıkarım yapmaya başlamıştır; kavramlar dil sayesinde somutlaştığı için dil düşünceyi geliştirir ve zenginleştirir.
- 3. durum: Düşünme ile dil karşılıklı olarak birbirini etkiler (düşünme ↔ dil). Düşüncesini kelimelere dökmeye çalışmak Ozan'ın düşüncesini netleştirmiş, düzenlemiştir (dil düşünceyi geliştirir); netleşen düşünce de daha açık ve basit ifadeler bulmasını sağlamıştır (düşünce dilin kullanımını biçimlendirir).

Kısmi cevap: Yanlış belirlenen her yön için 1 puan, yazılmayan ya da durumla ilişkilendirilmeyen her açıklama için 1 puan eksik verilir. 3. durumda etkileşimin yalnızca bir yönü belirtilip açıklanmışsa bu durum için toplam 1 puan verilir. Yön belirlenmeden yazılan açıklamaya tek başına puan verilmez.

b) **(4 puan)**

- Görüşe katılıp katılmadığını açıkça belirtme ve değerlendirmesini en az iki durumdan kanıtla destekleme (2×1 = 2 puan)
- Paragrafın kendi içinde çelişkisiz olması ve bir sonuç cümlesiyle bütünlük kazanması **(2 puan)**

Not: Öğrencinin hangi sonuca vardığına göre değil, durumlardan kurduğu nedensel ilişkilerin doğruluğuna ve paragrafın tutarlılığına göre puan verilir. Kelimelerin düşünmeye katkı sağladığı (2. durum), ancak kelimeleri bilmenin iyi düşünmeyi tek başına sağlamadığı (3. durum) ve düşünmenin ortak kelimeler olmadan da gerçekleşebildiği (1. durum) gerekçesiyle görüşün eksik ya da yanlış olduğu sonucuna varan paragraflar beklenen cevaptır.

Örnek doğru cevap:

a)

Durum	Etkileşimin yönü	Nedensel ilişkinin açıklaması
1. Durum	Düşünme dilden önce gelir; dil düşünceyi ifade etmenin aracıdır.	Ozan çadırı kurmayı ortak bir dil olmadan zihninde tasarlamış, bu düşünceyi aktarmak için jest ve çizimden yararlanmıştır.
2. Durum	Dil düşünmeyi etkiler.	Rüzgâr adlarını öğrenince rüzgârları ayırt etmeye ve denizin durumunu tahmin etmeye başlamıştır; kelimeler düşünmeyi geliştirmiştir.
3. Durum	Düşünme ile dil birbirini karşılıklı etkiler.	Anlatmaya çalışmak düşüncesini netleştirmiş, netleşen düşüncesi de daha açık ifadeler bulmasını sağlamıştır.

b) Bu görüşe katılmıyorum. Rüzgâr adlarını öğrendikten sonra Ozan'ın denizin durumunu tahmin edebilmesi, kelimelerin düşünmeyi kolaylaştırdığını gösterir. Ancak Ozan satrançla ilgili bütün terimleri bildiği hâlde bir hamlenin neden iyi olduğunu ancak anlatmaya çalışırken netleştirebilmiştir; demek ki kelimeleri bilmek, onları anlamlı bir düşünce içinde ilişkilendirmeden iyi düşünmeyi sağlamaz. Çadır örneğinde ise Ozan, ortak kelimeleri olmadığı hâlde çadırın nasıl kurulacağını düşünüp arkadaşına aktarabilmiştir. Sonuç olarak kelimeler düşünmeyi destekler ama tek başına yeterli değildir; iyi düşünmek, kelimeleri anlamlı bir düşünce içinde kullanmayı gerektirir.

Yanlış cevap: Etkileşim yönlerinin birbirine karıştırılması (örneğin 2. durumda Ozan'ın rüzgârları önceden ayırt ettiği, adları sonradan öğrendiği için dilin hiçbir etkisi olmadığının yazılması), durumlarla ilişkisiz genel açıklamalar ilgili ölçütlerden puan alamaz; boş bırakılan cevaplar 0 puan alır. Hem "Kelimeler düşünmeye hiçbir katkı sağlamaz." hem de "Kelimeleri bilen herkes iyi düşünür." gibi birbiriyle çelişen yargılar içeren bir paragraf tutarlılık ölçütünden puan alamaz.

5. Doğru cevap:

a) **(12 puan)** Metinde doğru bulunan her örnek ifade 2 puan, gerekçesi 2 puandır (3×2 + 3×2 = 12 puan).

- Tümevarım: Umut'un "Son iki yılda okulumuzun düzenlediği beş günübirlik gezinin beşinde de dönüş yolunda otobüsümüz trafiğe takıldı. Demek ki okulumuzun düzenleyeceği bütün gezilerde dönüşte trafiğe takılırız." ifadesi. Gerekçe: Gözlemlenen tek tek durumlardan (beş gezi) genel bir yargıya ulaşılmıştır; özelden genele giden bu akıl yürütmede sonuç olasılıklıdır.
- Analoji: Ilgaz'ın 10-C sınıfıyla ilgili ifadesi. Gerekçe: İki sınıf arasındaki benzerliklerden (30 kişilik olmaları, tarihî yapıları görmek istemeleri, geziye yalnızca bir gün ayırabilmeleri) hareketle bir sınıfta görülen özelliğin (Safranbolu gezisinden memnun kalınması) diğerinde de görüleceği sonucuna varılmıştır.
- Safsata (popülerliğe başvurma): Kuzey'in "Bu kadar çok kişinin ilgisini çeken bir yer güvensiz olamaz; demek ki lunapark, gidebileceğimiz en güvenli gezi yeridir." ifadesi. Gerekçe: Lunaparkın en güvenli yer olduğu iddiası güvenlik denetimi gibi bir kanıta değil, videonun çok sayıda kişi tarafından izlenmesine dayandırılmıştır; bir yerin çok ilgi görmesi onun güvenli olduğunu göstermez.

Not: Ilgaz'ın akıl yürütmesinde ileri sürülen benzerlikler konuyla ilgili olduğu için ifade analoji olarak kabul edilir. Doruk'un akıl yürütmesi geçerli bir tümdengelimdir; tümevarım, analoji ya da safsata örneği olarak gösterilmesi doğru kabul edilmez. Safsatanın türü yazılmadan yalnızca örnek ve genel gerekçe verilmişse gerekçe için 1 puan verilir.

Kısmi cevap: Bulunamayan her doğru örnek için 2 puan, yazılmayan ya da yanlış her gerekçe için 2 puan eksik verilir. Örnek bulunmadan yazılan gerekçeye tek başına puan verilmez.

b) **(8 puan)**

- P1: Fotoğraf çekmeyi seven herkes doğa yürüyüşünü de sever. **(1 puan)**
- P2: Kuzey fotoğraf çekmeyi sever. **(1 puan)**
- C: (O hâlde) Kuzey doğa yürüyüşünü de sever. **(1 puan)**
- Geçerlilik: Akıl yürütmenin geçerli olduğunu belirtme **(1 puan)** ve sonucun öncüllerden zorunlu olarak çıktığını, yani öncüller doğru kabul edilirse sonucun yanlış olamayacağını gerekçe olarak yazma **(1 puan)**
- Doğruluk: P1'in doğru olmadığını belirtme **(1 puan)**; bunu Kuzey'in fotoğraf çekmeyi sevdiği hâlde doğa yürüyüşünden hoşlanmadığını söylemesiyle (karşı örnekle) gerekçelendirme **(1 puan)**; akıl yürütme geçerli olduğu hâlde sonucun yanlış çıkabildiğini, yani geçerliliğin tek başına sonucun doğruluğunu güvence altına almadığını; bunun için öncüllerin de doğru olması gerektiğini belirtme **(1 puan)**

Kısmi cevap: Yazılmayan ya da yanlış yazılan her ölçüt için ölçütün puanı kadar eksik puan verilir. P2 "Kuzey fotoğraf çekmeyi çok sever." biçiminde yazılmışsa da tam puan verilir. Akıl yürütmenin "sonucu yanlış olduğu için geçersiz" olduğunu yazan öğrenci geçerlilik ölçütünden puan alamaz; doğruluk ölçütleri ayrıca değerlendirilir. "Öncüllerden biri yanlışsa sonuç her zaman yanlıştır." biçiminde genelleme yapan öğrenci üçüncü doğruluk ölçütünden puan alamaz (yanlış öncüllerden tesadüfen doğru bir sonuç da çıkabilir).

Örnek doğru cevap:

a)

Kavram	Örnek ifade	Gerekçe
Tümevarım	"Son iki yılda okulumuzun düzenlediği beş günübirlik gezinin beşinde de dönüş yolunda otobüsümüz trafiğe takıldı. Demek ki okulumuzun düzenleyeceği bütün gezilerde dönüşte trafiğe takılırız."	Beş tekil gözlemden bütün geziler için genel bir yargıya varılmıştır; özelden genele akıl yürütmedir.
Analoji	"Bizim sınıfımız da onlarınki gibi 30 kişilik ... O hâlde biz de Safranbolu'ya gidersek memnun kalırız."	İki sınıfın benzer yönlerinden hareketle 10-C sınıfının gezideki memnuniyetinin bizim sınıfta da görüleceği sonucuna varılmıştır.
Safsata (popülerliğe başvurma)	"Bu kadar çok kişinin ilgisini çeken bir yer güvensiz olamaz; demek ki lunapark, gidebileceğimiz en güvenli gezi yeridir."	Güvenlik iddiası kanıtla değil, izlenme sayısıyla, yani çok sayıda kişinin ilgisiyle kanıtlanmaya çalışılmıştır.

b)

- P1: Fotoğraf çekmeyi seven herkes doğa yürüyüşünü de sever.
- P2: Kuzey fotoğraf çekmeyi sever.
- C: O hâlde Kuzey doğa yürüyüşünü de sever.
- Geçerlilik değerlendirmesi: Akıl yürütme geçerlidir. Sonuç, öncüllerden zorunlu olarak çıkmaktadır; iki öncül de doğru olsaydı sonucun yanlış olması mümkün olmazdı.
- Doğruluk değerlendirmesi: Kuzey fotoğraf çekmeyi sevdiğini ama doğa yürüyüşünden hoşlanmadığını söylemektedir. Bu durumda P2 doğru, sonuç ise yanlıştır. Geçerli bir akıl yürütmede öncüllerin hepsi doğru olsaydı sonuç yanlış olamazdı; demek ki öncüllerden en az biri yanlıştır ve bu,

"Fotoğraf çekmeyi seven herkes doğa yürüyüşünü de sever." öncülüdür. Kuzey bu genellemeye bir karşı örnektir. Bu örnek, geçerli bir akıl yürütmenin de yanlış bir sonuca varabileceğini gösterir: Geçerlilik tek başına sonucun doğruluğunu güvence altına almaz; sonucun doğruluğu ancak geçerli bir akıl yürütmede öncüllerin hepsi doğru olduğunda güvence altındadır.

Yanlış cevap: Öncül ve sonucun yer değiştirilmesi (örneğin "Kuzey doğa yürüyüşünü de sever." ifadesinin öncül olarak yazılması), akıl yürütme türlerinin birbirine karıştırılması, safsata türünün yanlış belirlenmesi (örneğin Kuzey'in ifadesinin "adam karalama" olarak yazılması), geçerlilik ile doğruluğun aynı şey sayılması ilgili ölçütlerden puan alamaz; boş bırakılan cevaplar 0 puan alır.

6. Doğru cevap:

a) **(8 puan)** Her yorum için safsata türünün doğru yazılması 1 puan, gerekçesinin yazılması 1 puandır (4×1 + 4×1 = 8 puan).

- @parkur_dostu: Otoriteye başvurma. İddia, konuyla ilgili kanıta değil, spor ya da koşu alanında uzman olmayan ünlü bir profesörün saygınlığına dayandırılmıştır.
- @adim_adim: Cımbızlama. Paylaşımdaki verilerden yalnızca iddiayı destekleyen %25'lik kısım alınmış; koşucuların %65'inde değişiklik olmadığı ve %10'unun süresinin uzadığı bilerek görmezden gelinmiştir.
- @maraton_yolu: Adam karalama. Selim Bey'in eleştirisinin içeriği tartışılmamış, eleştiriyi yapan kişinin kişisel özelliklerine saldırılmıştır.
- @kosu_bandi: Nedensellik hatası. İki olayın art arda gerçekleşmesinden hareketle biri diğerinin nedeni sayılmıştır; katılımdaki artış yarışın daha iyi duyurulması, havaların ısınması ya da koşuya ilginin genel olarak artması gibi başka etkenlere bağlı olabilir.

Kısmi cevap: Yanlış ya da eksik yazılan her safsata türü için 1 puan, yazılmayan ya da yorumla ilişkilendirilmeyen her gerekçe için 1 puan eksik verilir. Gerekçe yazılmadan yalnızca tür adı yazılmışsa yalnızca tür puanı verilir. @adim_adim yorumu için "yanlış (aceleci) genelleme" yazılır ve verilerin yalnızca bir kısmından bütün koşucular için genel bir sonuç çıkarıldığı açıklanırsa tam puan verilir.

b) **(2 puan)** Safsatalarla ilişkili bir olumsuz etkinin yazılması 2 puandır. Kabul edilecek örnekler: Bilgi kirliliğinin artması; insanların yanlış bilgiye dayanarak paralarını ya da sağlıklarını riske atan kararlar vermesi; tartışmalarda fikrin değil kişinin konuşulur hâle gelmesi ve insanların görüş bildirme cesaretinin kırılması; eleştirel düşünme ve sorgulama alışkanlığının zayıflaması; kişiler arasında güvenin azalması ve kutuplaşmanın artması.

Örnek doğru cevap:

a) @parkur_dostu otoriteye başvurma safsatası yapmıştır; çünkü ayakkabının işe yaradığını kanıtla değil, koşu konusunda uzman olmayan ünlü bir tarih profesörünün sözüyle kanıtlamaya çalışmıştır. @adim_adim cımbızlama safsatası yapmıştır; çünkü verilerden yalnızca %25'lik olumlu sonucu almış, koşucuların %65'inde değişiklik olmadığını ve %10'unun süresinin uzadığını görmezden gelmiştir. @maraton_yolu adam karalama safsatası yapmıştır; çünkü Selim Bey'in eleştirisini değil, onun kişisel alışkanlıklarını hedef almıştır. @kosu_bandi nedensellik hatası yapmıştır; çünkü yalnızca ayakkabının satışa çıkmasından sonra gerçekleştiği için katılımdaki artışı ayakkabıya bağlamıştır.

b) Bu tür safsatalar bilgi kirliliğini artırır ve insanların yanlış bilgiye dayanarak paralarını gereksiz yere harcamasına yol açabilir.

Yanlış cevap: Safsata türlerinin birbirine karıştırılması (örneğin @maraton_yolu'nun yorumunun "popülerliğe başvurma" olarak yazılması), yorumla ilgisiz gerekçeler, safsatalarla ilişkisi kurulmayan etkiler (örneğin "Ayakkabının tabanı çabuk aşınır.") ilgili ölçütlerden puan alamaz; boş bırakılan cevaplar 0 puan alır.